

EKONOMIJA I KNJIŽEVNOST

ECONOMY AND LITERATURE

**Međunarodna znanstvena konferencija u sklopu projekta
"Ekonomski temelji hrvatske književnosti" Hrvatske zaklade za
znanost**

18. i 19. prosinca 2019.

Vijećnica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Sažetci izlaganja

Tatjana Jukić: On the Economics of Melancholia Once Again, or Why Freud Is Still Indispensable

Drawing on a reference to recompense in Freud's 1917 study of mourning and melancholia, I argue that this economic moment is how Freud anticipates his theory of the death-drive, as well as his mobilization of masochism in the 1920s. If that implies that an economic moment underlies the invention of a formal principle in psychoanalysis, it also implies that mourning, not masochism, may be the position where recompense finds its psychoanalytic rationale and rationality. Finally, I argue that melancholia by this account remains exempt from recompense and thus serves to indicate, in and for psychoanalysis, the domain of the theological crime.

Marijani Hameršak: Ekonomija i povijest knjige: pretplata i pretplatnici

Među praksama i pojmovima koji se natječu za analitičku pozornost u području istraživanja dodira ekonomije, književnost i povijesti knjige, u hrvatskom i srodnim kontekstima posebno mjesto imaju pretplata i pretplatnici, koji već na leksemskoj razini upućuju na novčano izdvajanje, plaćanje i kupovinu. Pitanjima odnosa između ekonomije i povijesti knjige u

izlaganju će se stoga pristupiti iz perspektive pretplate i pretplatnika, pobliže popisa pretplatnika kao njihovih manifestacija u knjizi. Na primjeru popisa uključenih u knjige pohranjene u hrvatskim bibliotekama koje su ključne za istraživanja iz domene povijesti knjige, a slijedom analitičkih kategorija koje je razvio Gerard Genette u izlaganju će se predstaviti osnovne temporalne, spacijalne, supstancijalne, pragmatične i funkcionalne značajke popisa pretplatnika kao paratekstualnog elementa. Drugim riječima, istražujući mogućnosti kulturološke analize ekonomskih pojava, nastojat će se pridonijeti razumijevanju popisa pretplatnika kao elementa knjige.

Sándor Hites: "The rise of national literatures and capitalist transformation in the 19th-century"

In the first part of the paper I will give a brief overview of the research agendas of the research group "The Political Economy of Nineteenth-Century Literature", established in July 2019 by the Lendület Grant of the Hungarian Academy. These agendas include: 1) economic contexts in the various self-definitions of national literature; 2) economic representations in 19th-century fiction and poetry; 3) the history of the literary market and the material cultures of literary authors. Then I will highlight a handful of themes I have found intriguing (and will pursue accordingly in the course of the research program). These include: the role of gifts (public and private, tangible and symbolic) in national culture; national currencies and national self-awareness; economic models underpinning various 19th-century concepts of world literature. And, most importantly: prospects for the regional study of the economies of national literatures in East-Central Europe.

Boris Koroman: Restauracija kapitalizma i remedijacija hrvatske socijalne književnosti

U izlaganju se nastoji povezati nekoliko tema objedinjenih u jednoj suvremenoj medijsko-književnoj ili književno-medijskoj pojavi. Riječ je o tome da neki od hrvatskih pisaca koji su i novinski kolumnisti, obrađujući u svojim kolumnističkim tekstovima neke od paradigmatičnih društveno problematičnih epizoda hrvatske tranzicije posežu za usporedbama i primjerima iz hrvatske književnosti realizma ili sintetičkog realizma. U pojedinim kolumnističkim tekstovima Borisa Dežulovića, Viktora Ivančića, Ante Tomića, Miljenka Jergovića i Jurice Pavičića retoričko

poređenje u velikoj se mjeri oslanja na emblemske tekstove Miroslava Krležę, uz, sporadično, i druge klasike socijalne književnosti. Riječ je o svojevrsnoj dvostranoj "remedijaciji" (Bolter i Grusin) u kojoj ne samo da je sada stvarnost posredovana kroz više medija, odnosno, dvije kapitalističke stvarnosti koje dijeli čitavo stoljeće, već je i korpus hrvatske književnosti posredovan kroz vrijeme i drugi medij. U uvjetima tranzicije i "restauracije kapitalizma" (Horvat) ovo povezivanje doima se uspješnim i logičnim otvarajući pritom više pitanja za raspravu i razradu. Moguće je primijetiti političke razlike među suvremenim piscima-kolumnistima, od kojih neki ulaze i u međusobne polemike, te istražiti razlike u njihovom pristupu temama iz ugla ekonomije. Novi set pitanja može se odnositi na navedeni problem dvostrukog posredovanja dvaju stvarnosti, odnosno "literarnosti" kapitalizma u Hrvatskoj. Valja tome pridodati i temu intermedijalnosti suvremene hrvatske književnosti i tendencije funkcioniranja pripovjedne fikcije u više umjetničkih medija - translatiranja književnih priča iz suvremene tranzicije u kazalište ili film - te se u tom smislu i u pojavi kolumni u kojima se susreću hrvatski klasici s tranzicijom mogu prepoznati interferencije i snažne promjene u suvremenom medijskom i književnom polju. Nadalje, riječ jeste o svojevrsnom ponovnom iščitavanju, revitalizaciji pa i reviziji pojedinih opusa hrvatske književnosti prve polovice 20. stoljeća. Konačno, valja imati na umu i različite stvarne primjere nasilja nad nekima od spomenutih pisaca, kao i reakcije javnosti i institucija na njih, da bi se i kroz to očiste otvorio prostor za analizu i komparacije - hrvatskog društva u kapitalizmu u nastajanju i onoga u dobu njegove restauracije.

Sven Cvek: Confessions of a Red Manager

In this talk I will offer remarks on the literary opus of Stjepan Đureković (1926-1983), a "red manager" and CEO of Yugoslavia's biggest (oil) company. Today mostly known as a political dissident and victim of the Yugoslav secret service, Đureković was also the author of novels in which he attempted to elaborate a systematic critique of Yugoslav socialism. While rather prosaic in terms of their critical and literary achievement, the novels illuminate a particular political imaginary, one fundamentally shaped by the imperatives of the world market.

Igor Gajin: Kritika kapitalističke ekonomije diskursima nostalgije

Neizvjesnost postsocijalističke budućnosti u tranzicijskome procesu izazvao je žal za poznatijom, stabilnijom i „boljom“ prošlosti, pa se tako u zemljama bivšeg Istočnog bloka javila tzv. ostalgija, a na postjugoslavenskim prostorima jugonostalgija ili titostalgija. Žanr jugonostalgije kontinuirano je mijenjao naglaske, ovisno o tome što se u aktualnom trenutku osjećalo najproblematičnijim. U tom smislu jugonostalgija je otpočela kao oblik otpora prema oficijelnoj politici tabuiziranja jugoslavenske prošlosti i proživljenih biografija u tom razdoblju. S razvojem kapitalističkog sustava u postsocijalističkoj Hrvatskoj jugonostalgija je kooptirana u komercijalni žanr, dok se u vrijeme gospodarske recesije javljala kao socijalna kritika kapitalizma. U posljednje se vrijeme jugonostalgičarski žanr transformira prema zanimljivim trendovima, indikativnima po polemičnosti sa zbiljom. Tranzicijski industrocid i novi karakter hrvatske ekonomije, pretežito zasnovan na (turističkim) uslugama, bankarstvu i trgovini, osvijestio je inferiornost društva bez proizvodnih snaga, pa se javlja nostalgija za industrijskom proizvodnjom i svijetom NKV radništva (npr. u romanima Područje bez signala R. Perišića ili Ganga banga I. Vidića). Novi tipovi profesija u informacijskom kapitalizmu pak rezultiraju nostalgijom za opipljivim vlastoručnim radom i fizičkim poslovima (npr. romantizacija starih obrta u prozama M. Jergovića ili obnova vikendice u romanu Stajska bolest S. Bukovac). Stoga se naslovnom temom analizira kako se diskursi nostalgije tematski i motivski repositioniraju, sukladno reagiranju na kritična mjesta kapitalističkog poretka, pri čemu se naročito kani ukazati na činjenicu da su navedene okolnosti tek odnedavno potaknule idealizirano prikazivanje „prostodušnih“ radnika, inače u hrvatskoj literaturi potpuno ignoriranih, nezastupljenih i neopisanih u najintenzivnijim godinama tranzicijskoga procesa, kada je devastirana radnička klasa postajala najveća žrtva tadašnjih smjena socioekonomskih sustava.

Deirdre Smith: 'The Conditions of Work Were Very Difficult...': The Yugoslav Art World as a Frame for Studying Self-Management

External impressions of Zagreb's Gallery of Contemporary Art in the 1960s indicate a successful art institution with an ambitious exhibition and publishing schedule. However, in work reports filed by the curators of the Galleries of the City of Zagreb in the 1960s (located in the city's archive of the Museum Documentation Center) these professionals describe their

working conditions as “very difficult,” complain of a lack of support, and detail absurd mishaps in negotiating leases. This paper analyzes these work reports as a starting point for a broader discussion of the art world of socialist Yugoslavia and of the self-management system more broadly. At the heart of the paper is a desire to understand the status of the belief in critique and complaint in this period of Yugoslav history. Although the reports suggest an outlet in which honest assessments of labor conditions might be made and heard, this did not ultimately result in equitable conditions. Was the impact of critique actually inhibited, precisely because it was allowed and encouraged at work?

Maša Kolanović: "KREDITNO NASILJE, TAJ VULGARNI, PERVERZNI, BEŠĆUTNIGRABEŽ...": Crna knjiga Udruge Franak kao paraliterarni repozitorij afekata kapitalističkog realizma

Izlaganje će se baviti kulturalnim narativima artikulacije specifičnog sentimenta animoziteta i nepovjerenja prema bankama i bankarima koje možemo detektirati na globalnoj i lokalnoj razini nakon velike financijske krize s epicentrom na Wall Streetu 2008. godine. Sama problematika artikulacije animoziteta prema bankama i bankarima dio je šire problematike proučavanja ekonomije i emocija koja sve više zaokuplja interdisciplinarno artikulirano polje proučavanja ekonomskih aktivnosti iz perspektiva društvenih i humanističkih znanosti i disciplina sociologije, političke ekonomije, kulturalnih studija te znanosti o književnosti. Oslanjajući se na teorijske postavke kakve ih donosi Jocelyn Pixley u svojoj studiji "Emocije u financijama: Nepovjerenje i nesigurnost na globalnim tržištima" (Emotions in Finance: Distrust and Uncertainty in Global Markets) iz 2004., u izlaganju ću posebnu pozornost posvetiti kulturalnim artikulacijama krize dužnika u švicarskim francima u dokumentu "Crna knjiga" Udruge Franak te daljnjoj semiozi emocija artikuliranih u umjetničkim narativima kao što su predstava "Crna knjiga" Boruta Šeparovića i romanu "Pjevač u noći" Olje Savičević kao i kulturalnim odgovorima samih banaka na ovu javno artikuliranu emociju nepovjerenja prema bankama i bankarima koja je zaživjela na karti društvenih afekata prelaskom iz prvog u drugo desetljeće 2000-ih.

Marina Protrka Štimec: Boema i avangarda. Ekonomski, emotivni i simbolički kapital književnosti na prijelomu stoljeća.

Zasnivanje romantičarskog pokreta kao progresivnog i univerzalnog, okrenutog „oživotvorenju poetskog i poetizaciji društva i života“ (Schlegel) prije je vodilo do novih umjetničkih stilova nego do oblika autentičnog života (Müller-Funk). Ipak, tendencija povezivanja života i umjetnosti, na različite razine realizirana u avangardnim umjetničkim praksama, dovela je do kulturnog i društvenog fenomena poput boeme. Na prijelomu stoljeća ona funkcionira kao praksa otpora i, povratno, uspostave vladajućeg poretka u odnosu s, jednako ambivalentnim, pojmom „čiste književnosti“ koji funkcionira i kao ironijska kategorija, npr. kod Ujevića. Integracija života i umjetnosti u boemi povezana je s konceptualizacijom simboličkog i ekonomskog kapitala (Bourdieu), ali i specifičnim emotivnim registrima koji prate ove unutarnje egzilante, posvećenike i izopćenike društva

Ivana Drenjančević: Dužničko ropstvo Ujevićeva Leleka sebra

U izlaganju će se analizirati odnos pjesničke zbirke Tina Ujevića Lelek sebra i književnoga naslijeđa, nepreglednoga mnoštva tekstova iz povijesti europske književnosti, odnos u kojemu je Ujevićeva zbirka obilježena nerazrješivim dugovima. U tomu će se smislu riječ „sebar“ („rob“) iz naslova zbirke razumijevati kao uputa na poimati dužničko ropstvo zbirke i njezinu opterećenost vlastitim literarnim dugovima. Pažnja će se usmjeriti na odabrane Ujevićeve pjesme koje se mogu čitati, između ostaloga, i kao metatekstualni komentari u kojima same pjesme upućuju na svoj dužnički položaj, problematiziraju svoje dužničko ropstvo, svoju zaslužjenost dugom koji ne mogu ni umanjiti, ni vratiti, ni dokinuti. Ovako zamišljena interpretacija prilog je ideji da su susretišta književne i ekonomske problematike brojna te da se o brojnim eminentno umjetničkim pitanjima, kao što su pitanja utjecaja, ugledanja, izvornosti, izvedenosti, drugotnosti, intertekstualnosti, oponašanju i slično, može promišljati u terminima pozajmljenima iz polja ekonomije.

Stipe Grgas: How are the economics of Croatian Literature Different?

The question in my title does not point to a positive answer. On the contrary, addressing the topic of our research project I have become and more convinced that the economics of Croatian literature are imbricated in a larger configuration which I will look at by focusing on the question of money within the socio-economic constellation of self-management socialism and on the relationship of man/society and the environment within the theory and practice of that order. Although in my opinion the Yugoslav experience, within which the greater part of the economics of Croatian literature has to be thought, was marked by differences from both camps of the Cold War order, I will argue that these differences were not such that one can speak of the overcoming of capital and its determining dynamic during the targeted historical period. Accordingly, I will also argue that Croatian literature did not engage or respond to this state of affairs in any ways that set it apart in the story of how literature relates to the question of the economy.

Levente T. Szabó: Nineteenth-Century Hungarian Literary / Artistic Copyright Wars and the Making of the National Author

Preparadigmatic and early 19th-century Hungarian debates on cultural property were fuelled by a local economic and national protectionism. This were closely tied to the huge success and popularity of the economic treatise of Friedrich List. His focus Nationalökonomie proposed a view that seemed enthralling for the Hungarian community of the 1840s that did not have a full-fledged national state; List defined economy as a way of national self-determination and envisioned national grandeur along economic terms. What Hungarians understood – or to be much more precise: what they wanted to understand - from List's arguments was that the Schutzsystem, the protectionist economic framework could be used as the most modern and inventive tool for a nation to grow and to be able to show this growth. Moreover, for such a little industrialized community it seemed even more enthralling that List defined national prosperity and capital not only in material, but also "in spiritual and intellectual" terms. The various innumerable Hungarian comments and the new institutions - for instance, the so-called Védegylet, Association for the Protection of National Economy - founded on this idea had a paramount impact on the emergence of artistic and literary copyright and the way it

became thematized in Hungarian culture on the long run (from the issue of whom and what to protect through copyright to the reinterpretation of the concept of the dilettante also in protectionist economic terms). My paper proposes to reassess the history of Hungarian copyright wars from this peculiar perspective from the 1840s to the parliamentary struggles and the issuing of the first Hungarian copyright bill in 1884. I will focus on the many literary and economic consequences of this intertwined protectionisms which translated emerging modern transnational literary and artistic copyright discourses and arguments into a specific and memorable local pattern, an early form of both literary and economic nationalism.

Danijela Lugarić Vukas: Nobel prize lecture as prise de position

In order to officially collect the title of a Nobel laureate (and the money that goes with it), winners have to deliver a lecture in strictly defined deadline, set up by the Swedish Academy. Some winners, such as Ernest Hemingway, believed that talent for writing by no means includes the talent for speech-making and command of oratory: "A writer should write what he has to say and not speak it". Some winners, such as Bob Dylan, reserved all the rights on his speech, so it cannot be published otherwise used (except for the audio file containing the Nobel Lecture). The main aim of this presentation is to read various Nobel prize lectures in order to identify how different writers-laureates use the opportunity to make numerous remarks «urbi et orbi» on the nature of work of the writer, her/his sense of authority, aesthetic and ethical choices and claims of literature, its social, political position and historical (un)necessity. The presentation will pay special attention to the lectures of writers from Central, East and South European literatures, but will also include some of the stylistically (Orhan Pamuk) or politically more intriguing or controversial lectures.

Maciej Falski. Čitaj i plaćaj! Relacija pisac-čitatelj u tekstovima preporodnog doba i u starijoj kulturi

U izlaganju stavljam u središte pitanje relacije između pisaca i čitatelja na književnom tržištu u vrijeme preporoda, kada se formira pozicija književnosti koju je zadržala sve do kraja 20. stoljeća. Novine i drugi izvori preporodnog doba obiluju u napomene čitateljskoj publici i pozive na čitanje domaćih književnih proizvoda, dok se u privatnim izjavama oblikuje motiv nezahvalnog čitatelja. Književnost se prikazuje kao obveza, a pisac se stavlja na privilegirano mjesto na tržištu. Književnost-obvezu suprotstavlja se poimanju literarne proizvodnje kakva je bila poznata u ranijem književnopovijesnom razdoblju. Pjesništvo ostaje privilegijem privatne sfere privilegiranih i može se staviti u kontekst realizacije humanističkih kompetencija. Na taj se način književnost kao ethos odvaja od tržišta. Na kraju izlaganja stavlja se problem književne produkcije koja podliježe instrumentalizaciji tijekom 19. Stoljeća i njezine ambivalentne uloge u sferi simboličnih praksi modernih kultura.

Goran Pavlič: Poduzetnik kao subjekt – slučaj Klanfar

Usuprot kulturalističkoj dominantni u tumačenju Krležinih likova iz glembajevskog ciklusa pokušat ću ukazati na dosljednu političko-ekonomsku platformu iz koje Krleža u svojim dramama tijekom 1920-ih, zaključno s *Ledom* 1932., pristupa raznim aspektima suvremenog kapitalizma pa tako i pitanju modernog subjektiviteta. Prevrednujući Krležin govor pred osječku premijeru drame *U agoniji*, izložit ću zašto su autopoetičke procjene iz tog govora prepreka kompleksnijem sagledavanju ciklusa. Na užem analitičkom planu, posezanjem za proznim fragmentom i dramom *Leda* ocrtat ću način na koji lik Klanfara predstavlja paradigmatički slučaj modernog junaka.

Cvijeta Pavlović: Zolina poruka u Viencu 1881. godine

Recepcija Émilea Zole u hrvatskoj književnosti započinje u doba kad francuski književnik, već proslavljen romanom *Thérèse Raquin* i ciklusom *Rougon-Macquartovih*, izaziva skandale romanima poput *Nane* (1880.), *Germinala* (1885.), *Zemlje* (1887.) i dr. Slijedom istraživanja o odnosima centra i periferije, komparatistička tumačenja emisije i recepcije doprinose odredbi

prilagodbe poetičkih i etičkih poruka u drukčiju književnu sredinu (I. Hergešić, M. Beker, I. Even-Zohar, P. Bourdieu, K. Nemeč). Nakon što je u povijesti hrvatske književnosti ustanovljen oštar polemički diskurs prema Zolinoj naturalističkoj poetici i teorijskim promišljanjima o romanu, potrebno je pokrenuti istraživanja u smjeru traduktoloških analiza prvih prijenosa Zolinih djela u hrvatsku književnost. Pokazni je primjer prijevod Zolina teksta objavljen u časopisu *Vienac* 1881. g. Istraživanje pokazuje do koje su mjere signali naturalizma tj. naturalistički motivski kompleksi bili uključeni u kulturni kapital hrvatske književnosti i koje su silnice izazivale vrjednosne pomake kao signali i simptomi književnosti u kontekstu, zajedno s pitanjem može li receptivna sredina s drukčijim ekonomskim kapitalom prihvatiti odgovarajući kulturni kapital emitivne sredine.

Borislav Knežević: Discourse of Accounting in the English Novel: A Few Remarks

The history of the English novel provides a form of long-term archive that addresses economic matters in a variety of ways, often as part of intense public debates. This paper will examine several instances of the economic imagination in the English novel, including Daniel Defoe's *Robinson Crusoe* and Virginia Woolf's *To the Lighthouse*, in order to point out different historical uses of economic idiom, and the discourse of accounting in particular, in constructions of subjectivity in literature. Critical discussions of *Robinson Crusoe*, for instance, have often centered on the emergence of a particular ideology of economic individualism. At the same time, this novel is inscribed with an awareness of the formation of a new world-economic system; this concern with far-ranging economic processes would continue to form a part of the social imagination of English novels in subsequent periods. In that regard, part of the paper will also address the question of the usefulness of Fernand Braudel's historiographic perspective on capitalist economy for interpretation of the social imagination of some English novels, in terms of focus on structures of everyday life and their relation to broader economic processes.

Boris Postnikov: „Stiftungsliteratura“ u postjugoslavenskom kontekstu

Izlaganje polazi od jednog poluozbiljnog terminološkog prijedloga i pokušava istražiti njegove nešto ozbiljnije konzekvence. Prije više od deset godina književni kritičar Vladimir Arsenić

usputno je, pišući o „Putopisima slijepog putnika“ (2007.) crnogorskog pisca Saladina Dina Burdžovića, prepoznao procvat novog „tematskog žanra“ u „ovdašnjoj književnosti“, nazvavši ga „stiftungsliteraturom“: mislio je na tekstove koji nastaju na stipendijskim ili rezidencijskim boravcima autora u stranim gradovima i zemljama, a istodobno o tim boravcima pripovijedaju. Izdvojiti ćemo tri istaknuta primjera ovdašnje „stiftungsliterature“ – romane „Snežni čovek“ (1995.) Davida Albaharija i „Komo“ (2006.) Srđana Valjarevića, uz dnevničke zapise Teofila Pančića „39 dana lipnja“ (2014.) – istražujući kako artikuliraju specifične socioekonomske uvjete vlastitog nastanka. Cilj je, nasuprot dosadašnjim čitanjima tih tekstova, detektirati artikulaciju klasnih odnosa, društvenog konteksta i iskustva rada tamo gdje kulturni model književne rezidencije naizgled podrazumijeva socijalnu izolaciju pisca u stvaralačkoj dokolici. Naposljetku, predložiti ćemo „stiftungsliteraturu“ kao jednu od privilegiranih žanrovskih točki ulaska u razumijevanje postjugoslavenskog književnog polja.

Jasna Horvat, Josipa Mijoč i Ivana Buljubašić Srb: Medij književnosti

Polazeći od McLuhanove teze kako je i književnost medij čija je poruka odraz samog medija, u radu se analiziraju uloge tržišta i kanona kao mogućih kriterija za ocjenu prevratničke poruke književnoga medija. Osim uspješnica i marketinških poluga kakvima su književna nagrađivanja razmatra se i rast pismenosti kao pretpostavka, odnosno „prijetnja“ (visokoj) književnosti. Posebice se naglašava sustav nagrađivanja kao brendiranja književnog proizvoda koji neovisno o estetskoj poruci književnoga teksta oblikuje cjeloviti tržišni proizvod. Nadalje se istražuje mjesto književnog teksta u kreativnoj industriji (Throsby 2008) i njegovo preuzimanje od drugih medija kakvima su, primjerice, filmovi, mjuzikli, kazališne predstave, videoigre, zgrade, slike, ali i dijelovi oglasa za promociju najrazličitijih proizvoda. Tehnološke inovacije mijenjaju medij otisnute knjige, književnost se širi na prostore izvan teksta, u prostor svakodnevice i interneta. Time se nagovještava nepredvidivost budućih objavljivanja i čitanja u kojima književnost postaje sve više vizualnom i usmenom, a sve manje pisanom što posljedično dovodi do festivalizacije književnosti. Pritom se otvaraju pitanja vizualnosti i usmenosti književnosti te time i konvergencije medija u okviru kreativne industrije – milenijske novine kojom se ekonomski i pravno uređuje projektna industrija zasnovana na kreativnosti, inovacijama i zaštiti autorskih prava.

Tvrtko Vuković: POSTATI ČOVJEKOM. Šenoin građanski roman i politika normalizacije (na primjeru Prosjaka Luke)

Polazeći od uvriježene teze da je Šenoin građanski roman angažirana književnost koja se hvata u koštac s ekonomskim i moralnim problemima onodobnog hrvatskog građanskog društva u nastajanju, nastojat ću pokrenuti pitanja o tome na koji način ustroj žanra romana sudjeluje u ustroju građanske kulture i obratno kako se mehanizmi funkcioniranja građanske kulture ugrađuju u rad prozne fikcije. Doslovno, zanimat će me: jesu li oslobođenje od društvene discipline čitanjem i čitanje kao poseban oblik dobrovoljnog samodiscipliniranja dvije strane istog novčića? Također, može li se istina romana koji društveni sustav ocrnjuje izmjestiti iz istine društvenog sustava koji pojavu romana omogućuje te jesu li građanske vrline rada, pravde i slobodnog izbora koje se romanom promiču naličje normalizirajućeg sustava kojemu žele izmaknuti? S tim u vezi, u kakvom odnosu stoje ideja građanske slobode i submisivnost građanskim institucijama, dakle intima spolnosti i privatni prostor obitelji s jedne strane i javna mjesta rada, ekonomije i politike s druge? I na koncu što znači biti čovjekom u disciplinarnom društvu strogo reguliranih rodnih, dobrih i klasnih odnosa i u vrijeme sve izraženijeg kapitalističkog postvarenja ljudskosti te kakvu ideju ljudskosti i kakvog čovjeka formira Šenoin roman? Drugim riječima, u našoj su književnoj historiografiji gotovo u potpunosti zanemarena pitanja složene cirkulacije socijalne energije (Greenblatt 1988) između diskursa Šenoinih romana i diskurzivnih i nediskurzivnih praksi hrvatske građanske kulture u nastajanju. Izlaganje ću oblikovati u tri koraka. Prvo ću nastojati pokazati da je lik prosjaka Luke objedinio kapitalistički racionalizam i sklonost rizičnim transakcijama tipičnim za poduzetnički građanski mentalitet. Potom ću pokušati pokazati kako je Šenoin roman učinkovit diskurzivni mehanizam petrificiranja onoga što navodno nastoji afirmirati kao utjelovljenje slobodarskog duha; naime same ideje buržoazijskog identiteta. Za kraj ću ispitati pretpostavku da je između ostalog Šenoina proza, točnije Prosjak Luka kao njezina uvjerljiva sinegdoha, snažan vid regulacije građanskog svjetonazora duboko upleten u mjere normalizacije i disciplinarnu moć koje ustrajno pokušava nepristrano prikazati.

Hrvoje Tutek: The Political Imaginary of Capitalist Universality

It has been a while since Fredric Jameson's claim that "it is easier to imagine the end of the world than the end of capitalism" became a familiar cultural diagnostic pointing to the ideological closure characteristic of the post-Cold War age of capitalist globalization. The diagnostic refers to the stunted political imaginary characteristic of the culture of capitalist universality, stuck in (re-)production of narratives of destruction or self-destruction in place of narratives of utopian possibility in such context, various conceptions of the apocalypse become a culturally prominent chronotope. But this does not mean, as it is often claimed, that the utopian as such disappears from the cultural repertoire of capitalist universality. Rather, it is precisely the integration of the utopian into the ideological, a development that marked the triumphalism of the "End of History" and is fundamental for the dominant ideology of neoliberal phase of capitalism, that precludes utopian imaginary as a critique of the present and makes it ubiquitous in its ideological-utopian form, as the present positive appraisal. This co-optation of the utopian (together with, more broadly, the related structure of feeling of capitalist universality) has also had other cultural consequences that go beyond the mentioned prominence of the apocalyptic mode or genre and has regulated the logic of narrative forms in many ways during the past couple of decades. This paper will try to theorize and enumerate these consequences and point to examples of alternative cultural conceptions which offer a way out of that specific cultural impasse.

Lana: "Split je zoološki, ljudi su životinje". Imaginarij paralelnog ekonomskog sustava u tekstovima splitskih repera.

Isprva se određuje što znači paralelna ekonomija. U znanstvenoj se literaturi taj pojam dovodi u usku vezu, gotovo sinonimnu, s crnom ekonomijom. Dakle, radi se o ekonomskim aktivnostima koje su skrivene, ilegalne i iz kojih država ne naplaćuje porez. Najčešće se radi o trgovini drogom, ljudima, oružjem, prostituciji. Rap i hip-hop od svojih početaka vrlo često tematiziraju paralelnu ekonomiju i njezine posljedice na individualne aktere i društvo, pritom otvarajući brojna kompleksna pitanja rase i klase u američkom društvu, te ispisujući svoju vlastitu interpretaciju ideologema američkog sna. Hrvatski rap uspostavlja manje ili više vidljivu intertekstualnu vezu s retorikom, poetikom i ideologijom svojih američkih kolega.

Osnovna mi je namjera iscrutati imaginarij paralelne ekonomije na razmeđi utjecaja američkog rapa i autonomne autorske refleksije spomenutih fenomena u hrvatskoj stvarnosti i svakodnevicu. Analizirat će se albumi TBF-a, Dječaka, Kiše metaka, Vojka V. i Kreše Bengalke te istražiti kojim se diskurzivnim i retoričkim sredstvima autori služe kako bi iskazali prvenstveno ekonomska, ali i šira društvena i kulturna kretanja te uspostavljaju li pritom kakav sustav afektivne ekonomije (Sara Ahmed). Splitski su reperi odabrani jer u ovom trenutku unutar te vrste glazbe predstavljaju „dominantnu kulturu“ (Raymond Williams).

Tanja Petrović: Moralna ekonomija dvosmislenosti: Kulturne prakse i politička subjektivnost u doba neoliberalnog “saučesništva”

Kroz analizu različitih kritičkih kulturnih praksi i njihovih aktera (kao što su nastupi slovenske grupa Laibach, stand-up komičara, prakse parodiranja medijskih i političkih sadržaja) u prilogu razmatram moralnu ekonomiju pozicioniranja političkog subjekta koja je u velikoj mjeri povezana sa realnom ekonomijom, odnosno činjenicom da je nedvosmislena kritika danas u velikoj mjeri onemogućena činjenicom da su njihovi autori ekonomski zavisni od sistema koji kritikuju i duboko uronjeni u njega. Dvosmislenost koja definiše ove prakse vidim kao važan momenat za artikulaciju refleksivnog i potencijalno produktivnog odnosa prema političkoj realnosti.

Jelena Šesnić: Benjamin Franklin’s Autobiography in Light of Max Weber’s (Mis)readings

I am intrigued by the nationally representative character of Benjamin Franklin’s autobiography as it charts the development of a new national subject caught between two and more states/nations, cultural geographies and economic models that Franklin navigates with his supreme and supremely ironic self-fashioning. I will particularly be looking at Max Weber’s correct but insufficiently subtle reading of Franklin’s presumably totally utilitarian ethical stance that stands as a proof of Weber’s famous “spirit of capitalism”. Recent readings within U.S. American Studies, most notably by William Spanos, complicate Weber’s own utilitarian reduction of the complexity of Franklin’s text as Spanos reactivates some other ideological strands in the autobiography. My reading too will address different layers of Franklin’s self-representation as a new (economic, political, national, etc.) subject.